

Enheten för CITES, foder och djurprodukter

Foder till djurparksdjur

Detta dokument riktar sig till djurparker och redogör för de regler som rör foder till djurparksdjur och den lagstiftning som ligger till grund för reglerna. Sist i dokumentet hittar du länkar till Jordbruksverkets webb du kan ta del av mer information som rör foder och animaliska biprodukter..

Med "djurparksdjur" avses här djur som hålls på det som vi i dagligt tal kallar "djurpark". Det inbegriper inte djur som ska användas för livsmedelsproduktion.

Säkert foder

En grundregel för all utfodring är kravet på fodersäkerhet. Fodret ska vara säkert och får inte ha negativ effekt på människors eller djurs hälsa inom det avsedda användningsområdet. Fodret får heller inte antas ha skadlig inverkan på miljön.¹

Foder från registrerade/godkända anläggningar

Allt foder som tas emot måste komma från återförsäljare eller direkt från registrerade eller godkända foderanläggningar. Den som lämnar ifrån sig ett foder ska vara registrerad och ansvara för att foderlagstiftningen följs så att fodret därigenom är säkert.² När det gäller livsmedel är det är syftet som styr om något är foder eller livsmedel, vilket innebär att även vissa livsmedelsanläggningar måste vara registrerade som foderanläggningar.

En lista över registrerade foderföretagare finns på Jordbruksverkets webbplats.³

Leverantörens ansvar

Foderanläggningar registrerade av Jordbruksverket ska följa de krav EU-lagstiftningen ställer. Fodret ska vara säkert för de djur som ska fodras med det. Men leverantören kan inte alltid förväntas veta vilka djur på en djurpark som ska utfodras med vad. Därför kan djurparken i vissa fall behöva ställa tydliga kundkrav.

¹ Se 8 § punkt 4 lagen (2006:805) om foder och animaliska biprodukter och 3 § förordningen (2006:814) om foder och animaliska biprodukter. Förordningen är tydlig med att art. 11, 15, 18 och 20 i förordning (EG) nr 178/2002 även gäller foder till icke livsmedelsproducerande djur.

² Enligt artikel 2, 9 och 10 i förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien ska den som levererar foder vara registrerad eller godkänd. Det finns undantag för butiker och lager som förmedlar kommersiellt sällskapsdjursfoder. Men i övrigt finns det inga undantag från det kravet för företag eller personer med liten foderverksamhet eller som huvudsakligen ägnar sig åt livsmedelsverksamhet som t.ex. livsmedelsbutiker.

³ [Sök foderföretagare](#)

Vegetabiliskt foder

För vegetabiliskt foder ställs de krav på fodersäkerhet och registrering av anläggning som nämns ovan. Leverantören ansvarar för detta och för att fodret är korrekt märkt. Djurparken ansvarar sedan för att fodret lagras, hanteras och används på ett sådant sätt att det är säkert för de djur som utfodras.

Foder med animaliska beståndsdelar

För foder med animaliska beståndsdelar ställs samma krav som för det vegetabiliska. Men det tillkommer ytterligare krav. Vilka dessa är beror på vad det är för typ av foder. Om fodret är bearbetat eller obearbetat har bland annat stor betydelse.

Bearbetat foder med animaliska beståndsdelar

För kommersiella foder ställs krav som rör tillverkning och utsläppande på marknaden primärt på tillverkaren. Bearbetningskraven beror på vad det är för typ av produkt. En produkt räknas bara som bearbetad om de krav lagstiftningen ställer på bearbetningen följs.⁴

Bearbetade kommersiella foder kan användas fritt med ett par undantag. Idisslare får inte få utfodras med foder som innehåller vissa animaliska beståndsdelar.⁵ Det finns också ett så kallat ”kannibalismförbud” som innebär att djur av en viss art inte får utfodras med bearbetat animaliskt protein av djur från samma art.⁶

Det handelsdokument som krävs för produkter som inte är foderblandningar liksom produkters märkning kan ge värdefull information om innehåll, typ av bearbetning etc..

Obearbetat animaliskt foder

Eftersom vissa obearbetade eller otillräckligt bearbetade⁷ animaliska produkter kan innebära en risk om de hanteras eller används felaktigt ställs det särskilda krav när ett sådant foder ska användas. Rör det sig om animaliska biprodukter (abp) krävs, förutom registrering, i vissa fall ett särskilt beslut om tillstånd från Jordbruksverket.

Animaliska biprodukter delas in i tre kategorier.⁸ Till detta kommer hela eller delar av vilda djur.

- Kategori 3 anses utgöra minst risk och kan användas som foder till djurparksdjur om djurparken är registrerad för utfodringen.⁹ Kategorin innehåller bland annat slaktrester,

⁴ Det är den EU-lagstiftning som reglerar animaliska biprodukter som anger bearbetningskrav för animaliskt foder. Grundförordningen är förordning (EG) nr 1069/2009. Kraven ligger i artikel 24 och vidare i bilaga X och XIII i förordning (EU) nr 142/2011 som är tillämpningsförfordning till den föregående.

⁵ Enligt artikel 7 och bilaga 4 i förordning (EG) nr 999/2001. Fisk- och köttmjöl är t.ex. inte tillåtet. Men mjölkprodukter kan tillåtas.

⁶ Enligt artikel 11 i förordning (EG) nr 1069/2009. Detta innebär t.ex. att många hundfoder inte får ges till gris.

⁷ Det är den EU-lagstiftning som reglerar animaliska biprodukter som anger bearbetningskrav för animaliskt foder. Grundförordningen är förordning (EG) nr 1069/2009. Kraven ligger i artikel 24 och vidare i bilaga X och XIII i förordning (EU) nr 142/2011 som är tillämpningsförfordning till den föregående.

⁸ Enligt artikel 8, 9 och 10 i förordning (EG) nr 1069/2009. På vår webb finns en tabell där de olika kategorierna beskrivs närmare.

fiskrens, kommersiellt fångad fisk, matavfall och döda insekter, gnagare och kaniner. Det är dock viktigt att tänka på att svin och fåglar inte får utfodras med matavfall eller med vissa typer av s.k. ”före detta livsmedel”.¹⁰ Förbudet rör inte specifikt djurparksdjur utan gäller alla grisar och fåglar eftersom det finns smittsamma sjukdomar som kan föras vidare via denna typ av foder.

- Kategori 2 innehåller bland annat kroppar och delar av kroppar från vissa djurslag. Det rör sig om till exempel hästar, grisar och höns som inte passerat veterinärbesiktning som livsmedel. Materialet kan i många fall innebära risker och vara olämpligt som foder.
- Kategori 1 innehåller bland annat djurkroppar från djurparksdjur och sådana som innehåller specificerat riskmaterial (nötkreatur, får och getter). Materialet kan i många fall innebära risker och vara olämpligt som foder.
- Hela kroppar eller delar från vilda landlevande djur annat än kategori 3 får ges om det kommer från kommunen eller den närmast angränsande kommunen. Användningen styrs inte av den lagstiftning som reglerar animaliska biprodukter. Det krävs därför inte något särskilt tillstånd för utfodringen. Men de krav foderlagstiftningen ställer gäller.

Registrering, tillstånd och villkor

Den som använder obearbetade animaliska biprodukter som foder, annat än kommersiellt färskfoder för sällskapsdjur, ska vara registrerad hos Jordbruksverket. För att få använda kategori 1- och 2-material krävs utöver registreringen ett särskilt tillstånd från Jordbruksverket.¹¹

Om Jordbruksverket medger utfodring med kategori 1- eller 2-material framgår det av beslutet mer i detalj vad som får användas. Beslutet är förenat med villkor som gäller utöver de villkor som lagstiftningen ställer. Ett av villkoren är att utfodringen ska göras i samråd med den veterinär som är knuten till djurparken med anledning av djurskyddslagstiftningen. Veterinären antas ha god kännedom om djurparkens verksamhet och kan bedöma vilka animaliska foder som kan anses vara lämpliga.

Förvaring av animaliska biprodukter

Några grundläggande villkor i lagstiftningen rör själva foderförvaringen:¹²

1. Fodret och eventuellt spill ska hanteras enligt följande villkor:
 - a) Lokalerna ska vara konstruerade så att de vid behov kan rengöras och desinficeras effektivt.
 - b) Det ska finnas tillfredsställande skyddsanordningar mot skadegörare såsom insekter, gnagare och fåglar.
 - c) Installationer och utrustning ska hållas i goda hygieniska förhållanden.

⁹ Tillstånd för utfodring med obearbetat kategori 3-material finns redan i föreskrifterna. Se 2 kapitel 21 a § Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur.

¹⁰ Enligt 2 kapitel 22 § Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur

¹¹ Blankett D 120. Blankett och mer information ligger på <http://www.jordbruksverket.se/djurprodukter>

¹² Enligt kapitel IV bilaga IX i förordning (EU) nr 142/2011.

d) Fodret och eventuellt spill ska lagras under förhållanden som förhindrar kontaminering.

2. Register ska föras i en form som är tillgänglig för Jordbruksverket.

Särskilda krav för kategori 1-material¹³

För utfodring med kategori 1-material ställs särskilda krav som innebär att TSE-prov¹⁴ måste tas på nötkreatur, får och getter över en viss ålder. Det krävs också avskärmad utfodring och att ett särskilt register förs.

Plats för utfodring

Kravet på avskärmad utfodring gäller bara kategori 1-material. Om det inte framgår något särskilt i beslutet kan utfodring göras där det är lämpligt.

Utfodring med "livsmedel"

Som nämnts är det syftet som styr om något är livsmedel eller foder. Den livsmedelsverksamhet som lämnar ut foder ska registrera sin anläggning och följa de krav foderlagstiftningen ställer i syfte att garantera ett säkert foder. Om djurparken vill fodra djur med "livsmedel" där alltså leverantören inte är registrerad för foderverksamhet måste livsmedlen köpas in som livsmedel till djurparkens livsmedelsverksamhet (t.ex. restaurang) och djurparken själv omvandla livsmedlen till foder.

Sådant som inte får användas som foder

I EU-lagstiftningen finns en lista över sådant som inte får användas som foder oavsett djurslag.¹⁵ Denna gäller alltså även djurparksdjur.

Listan innehåller bland annat träck och separerat tarminnehåll. Men förbudet rör bara frånskilt material. Hela magar och tarpaket får alltså ges till djurparksdjur.

Fodrets spårbarhet

Foder ska vara spårbart. För foder med animaliska beståndsdelar krävs det att särskilt utformade handelsdokument följer med fodret och att register förs.¹⁶

I handelsdokumentet intygar avsändaren att produkten är avsedd som foder genom att kryssa i rutan som indikerar "foder". Mottagaren ska kontrollera att rutan är ikryssad.

När det gäller registret räcker det i många fall att spara handelsdokumenten i god ordning och komplettera med de uppgifter som krävs om använd mängd, vilka djur som utfodrats och datum för detta.¹⁷ Se också de särskilda krav som ställs om det är kategori 1-material.

Handelsdokumentet och register ska sparas i minst två år.

¹³ Enligt kapitel II avsnitt 4 i bilaga VI i förordning (EU) nr 142/2011.

¹⁴ Transmissibel spongiform encefalopati vilket är sjukdomar som "galna kosjukan" och scrapie.

¹⁵ Enligt bilaga III i förordning (EG) nr 767/2009.

¹⁶ Enligt kapitel IV i bilaga VIII i förordning (EU) nr 142/2011.

¹⁷ Grundkraven är: djurart, öron-nummer då detta är aktuellt, mängd, datum för mottagande, ursprungsort (där det avsänds från) och transportörens namn och adress. Dessa uppgifter ingår i handelsdokumentet. Sedan tillkommer kraven på mängd, datum och vilka djur som utfodrats.

Det finns undantag från krav på handelsdokument för konsumentförpackat sällskapsdjursfoder och för foderblandningar med animaliska beståndsdelar till t.ex. gris- eller fjäderfä. För hela eller delar av vilda djur finns det bara krav på handelsdokument för sådant som kommer från vilthanteringsanläggning ("viltslakteri" godkänt av Livsmedelsverket). För produkter som inte kräver handelsdokument finns det inte heller krav på register.

Kommissionens generella rekommendation när det gäller foder är att spårbarheten ska säkras fem år tillbaka i tiden.

Transport

Den som yrkesmässigt transporterar foder ska vara registrerad hos Jordbruksverket. Fodret ska transporteras i enlighet med de krav foderlagstiftningen ställer. För animaliska biprodukter gäller dessutom de krav som den lagstiftning som reglerar animaliska biprodukter ställer.¹⁸

Införsel av foder från andra länder till djurparkens djur

Inom EU samt från Norge och Schweiz

Vegetabiliska foder och kommersiella foderblandningar kan fritt föras in från andra länder inom EU samt från Norge och Schweiz. Ett grundläggande krav är precis som för inhemskt foder att leverantören är registrerad foderleverantör och att anläggningen som fodret kommer ifrån har den registrering eller det godkännande som krävs. Listor över anläggningar som levererar foder med animaliska beståndsdelar finns på listor som nås via EU-kommissionens webbplats.¹⁹

För animaliska biprodukter och därav framställda produkter av kategori 1 och 2 måste leverantören bland annat ansöka hos Jordbruksverket om införseltillstånd²⁰. För detta foder och för bearbetat animaliskt protein måste dessutom Traces användas.²¹

Import²²

Varje enskilt foderslag ska anmälas till Jordbruksverket före första importtillfället.²³ För införsel av foder med animaliska beståndsdelar ska avsändande anläggning finnas på någon av de listor som nås via EU-kommissionens webbplats.²⁴ Dessa foder ska passera veterinär gränskontroll vid import till EU. Veterinärintyget som kom med varan kopieras och signeras av gränskontrollveterinären och följer med varan till mottagaren. Dokumentet ska sparas i minst två år.

¹⁸ Se förordning (EG) nr 183/2005 och bilaga VIII i förordning (EU) nr 142/2011.

¹⁹ Länk till andra EU-länders anläggningslistor finns bl.a. på www.jordbruksverket.se/djurprodukter

²⁰ Enligt artikel 48 i förordning (EG) nr 1069/2009.

²¹ Traces är ett meddelandesystem inom EU som måste användas för vissa typer av produkter. Handelsdokument kan göras digitalt i systemet, men måste skrivas ut och skickas med varan. Behörig myndighet informeras via systemet att sändning är på väg och kan "kvittera" sändningen när det är säkerställt att den kommit fram.

²² Med import avses införsel från länder utanför EU, Norge och Schweiz.

²³ Detta görs på blankett D 119.

²⁴ Länk till listor för anläggningar i tredje land finns på www.jordbruksverket.se/djurprodukter

Vissa foder kräver särskilt införseltillstånd från Jordbruksverket för att kunna importeras. Det rör sig bland annat om vissa produkter från vattenlevande djur, larver, samt hela eller delar av gnagare och hardjur.²⁵

För import av vissa vegetabilier ställs också särskilda krav.

Omhändertagande och bortskaffande av överblivet foder

För bortskaffande av vegetabiliskt foder finns inga särskilda restriktioner, men miljölagstiftningen måste beaktas.

Om det rör sig om foder med animaliska beståndsdelar beror kraven på omhändertagande på om fodret är bearbetat eller inte. Det beror också på vilken kategori det rör sig om. För kommersiella foder som sällskapsdjursfoder eller grisfoder räcker det att miljölagstiftningen beaktas. Men övrigt foder, vilket inkluderar benrester, ska transporteras för bortskaffande vid godkänd/registerad anläggning²⁶ med handelsdokument, och register ska föras.

Om djurparken levererar foder

Om djurparken framställer foder och lämnar detta eller annat foder vidare till t.ex. andra djurparker måste fodret vara säkert och spårbart enligt vad som anges ovan.

Foderlagstiftningen måste tillämpas och om tillämpligt också den lagstiftning som reglerar animaliska biprodukter. Djurparken ska vara registrerad som foderanläggning.²⁷ Rör det sig om foder med animaliska beståndsdelar krävs även godkännande eller registrering enligt den lagstiftning som reglerar animaliska biprodukter.

Berikning

Material för ”miljöberikning” omfattas inte av de tillstånd som Jordbruksverket kan ge för foder. Det finns dock inget som hindrar att foder indirekt används som ”berikning” t.ex. genom att köttiga ben ger djuren sysselsättning.

Djurparker som håller produktionsdjur

För att djur ska kunna användas i livsmedelskedjan så måste utfodringen av dessa djur göras enligt de krav som ställs på utfodring av livsmedelsproducerande djur, och djurparken ska vara registrerad som foderföretag inom primärproduktionen. Det är Länsstyrelsens ansvar att kontrollera att djurparken håller djuren skilda från övriga djur på djurparken och att de utfodras i enlighet med de krav som ställs.²⁸

Mer information

Du hittar mer information på

www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/foder

www.jordbruksverket.se/djurprodukter

²⁵ Se kapitel IV avsnitt 2 i bilaga XIV i förordning (EU) nr 142/2011.

²⁶ Listor över anläggningar ligger på www.jordbruksverket.se/djurprodukter

²⁷ Blankett D 7.

²⁸ Bilaga C i direktiv 92/65/EEG och 12 a § i förordningen (2006:814) om foder och animaliska biprodukter